

İki Farklı İdeal İnsan Tasarımı: Aristoteles'in Bilgesi mi, Nietzsche'nin Üst İnsanı Mı?

Two Different Ideal Human Designs: Aristotle's wise or Nietzsche's Upper Human?

OZAN YILMAZ
İnönü University

MEHMET ÖNAL
İnönü University

Received: 27.08.2023 | Accepted: 25.09.2023

Abstract: Both Aristotle and Nietzsche have pondered on how human beings should live and have determined ideal human beings by acting on different foundations in accordance with the ideal life in their thoughts. Aristotle dealt with man more with a certain understanding of nature and from this point of view, he determined the distinguishing feature of ideal man as superior thinking ability. Nietzsche, on the other hand, thought of man as a being with an inexhaustible will to power and determined the distinctive feature of his ideal man as being a strong man. This article aims to come to conclusions by analyzing the ideal human types on the basis of which the two great philosophers who lived in the eras dominated by different assumptions, and the characteristics of these ideal types from today's perspective.

Keywords: Aristotle, Nietzsche, human, life, thinking, power.

Giriş¹

Aristoteles, MÖ 6. yy.'da Antik Yunan'da yaşamış bir filozoftur. Yaşadığı dönem Antik Yunan'da doğrudan demokrasi vardı ve sadece yurttaş olanlar oy verme hakkına sahiptiler. Köleler ve kadınlar ise oy kullanamıyorlardı. Böyle bir dönemde yaşayan Aristoteles, yaşadığı dönemin sosyo-kültürel özelliklerini benimseyen ve kurduğu felsefi sistemde de bu etkileri rahatlıkla görebileceğimiz bir filozoftur. O, Metafizik adlı eserinde insanı doğası gereği bilmek isteyen bir varlık olarak ifade eder (Aristoteles, 2014a, s. 75). Yine Politika adlı eserinde de insan doğası gereği toplumsal bir hayvandır der (Aristoteles, 2014b, s. 12). Bu söylediklerinden onun insanı belli bir doğa anlayışından hareketle ele aldığını söylememiz mümkündür. Sonuç olarak Aristoteles'in hem yaşadığı dönem Antik Yunan'daki sosyo-kültürel iklim hem de bahsettiğimiz doğa anlayışı ideal insanının tasvirini yaparken ortaya koyduğu özelliklerde de kendini gösterir. Öyle ki onun için ideal insan ileri düzeyde akıl yürütmelerde bulunabilen bir insan olan bilge (sophos) dir.

Nietzsche ise 19. yy.'da yaşamış bir filozoftur. Yaşadığı dönem demokratik ilkeler, kadın-erkek eşitliği gibi sosyal ve siyasal hakların savunulduğu bir dönemdir. Ancak Nietzsche, Aristoteles gibi yaşadığı dönemin kültürel iklimini benimsemiş bir filozof değildir. Aksine o yaşadığı dönemin Almanya'sının tüm kurumlarına insanın güçsüz olmasına neden olduğunu düşündüğü için çok sert eleştiriler getirmiştir. Nietzsche, İnsanı ele alırken Aristoteles gibi herhangi bir özden hareket etmez. Ona belli bir varoluş amacı yükler ve bu amacın da güçlü olmak olduğunu savunur. O, insanın bitmek tükenmek bilmeyen bir güç isteği olduğunu belirtir ve güçlü olmasının önünde engel olarak gördüğü din, metafizik, ahlâk, politik kurumlar ve tüm eşitlik söylemlerine çok ciddi eleştiriler getirir. Onun ideal insanı da kendini bu türden kurumların dayatmalarından kurtarıp kendi anlamını yaratabilen güçlü bir insandır ve o bu kişiyi üst insan (übermensch) olarak isimlendirir.

Bu makalenin amacı da farklı temellerden hareket eden bu iki büyük filozofun ideal insan tiplerini hangi ölçütleri esas alarak belirledikleri ve

¹ Bu makale yazarların 2022 yılında İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlamış oldukları "Aristoteles ve Nietzsche'nin İnsan Felsefelerinin Karşılaştırılması" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

bu ölçütleri belirlemelerindeki nedenleri tartışmaktadır. Daha sonra da onların ideal insan tiplerini günümüzde kabul gören ideal insan tasvirleriyle de sentezleyerek karşılaştırmalı bir şekilde analiz edip doğru çıkarımlarda bulunmaktadır.

1. Aristoteles'in İdeal İnsanı: Bilge (Sophos)

Aristoteles ideal insan tipini, insanı diğer canlılardan ayıran temel özellik olan düşünebilme yetisi üzerinde temellendirir. Ona göre hayvanlar doğaları gereği duyum yetisine sahiptirler; ancak duyumların bazı hayvanlarda hafızayı meydana getirdiğini bazılarında ise getirmediğini belirtir. Bundan dolayı Aristoteles hafızası olmayan hayvanların duyum ve algılamayla hareket edebildiklerini ancak düşünme becerisinden yoksun olduklarını ileri sürer. Yani hatırlama yeteneğine sahip olan hayvanların diğerlerine göre daha zeki ve öğrenmeye karşı daha yetenekli olduklarını ifade eder. Buna ek olarak da insan dışındaki hayvanların en fazla imgeler ve hatıralara sahip olabileceğini, deneysel bilgidan ise çok az pay alabildikleri için insan cinsinin ulaştığı sanat ve akıl yürütme aşamasına ulaşmalarının mümkün olmadığını belirtir. (Aristoteles, 2014a, ss. 76-77). Buradan Aristoteles'in İnsanları diğer hayvanlardan ayıran en temel özelliklerden biri olarak akıl yürütmeyi düşündüğünü görebilmekteyiz. Buna paralel olarak o, en ideal yaşamı da yine bu ayırıcı özellik üzerine inşa edecektir.

Aristoteles'in idealleştirdiği insan tipi de onun düşünmüş olduğu en ideal yaşama uygun olan bir insandır. Bu nedenle çalışmamıza Aristoteles için en ideal yaşamın hangi yaşam olduğunu incelediği aşamayla devam etmek yerinde olacaktır. O, insan eylemlerinin her zaman mutluluğu (eudaimonia) amaçladığını ve mutluluğun ise en kendine yeten şey olduğunu ifade eder (Aristoteles, 2014c, ss.12; 1095b). Demir de en kendine yeten şey olarak mutluluğunun Aristoteles felsefesinde etik politik bir varlık olarak kabul edilen insanın kendine yeterliliğiyle uygun olduğunu vurgular. (Demir, 2022, ss. 91). Bundan dolayı Aristoteles, en ideal yaşamı en yüksek düzeyde mutluluğun egemen olduğu ve en kendine yeten yaşam olarak ifade eder. İdeal yaşamın ne olduğunu bu şekilde tasvir eden Aristoteles daha sonra hangi tür yaşamın ideal yaşam olduğunu incelemeye geçer. Yaşam türlerini haz yaşamı, siyaset yaşamı ve *theoria yaşamı* olmak üzere üçe ayırdıktan sonra en ideal yaşamı *theoria yaşamı* olarak belirler. Ona göre kaba saba insanlar, mutluluğun hazda olduğunu düşünür ve haz-

zın peşinden giderler, siyaset yaşamında ise yönetilen halkın köle gibi görüldüğünü; yöneten kesimin ise kendini onurlu insan gibi düşündüklerini; ancak onur da onurlandırılardan çok onurlandırana bağlı olduğu için sürekli onur peşinde koştuklarını dile getirir. En ideal yaşam olarak belirlediği *theoria yaşamını* ise filozofun yaşam biçimi olarak belirler ve bunu da akıl sahibi, düşünen bireyin kendini akıl ve düşünce yolunda yetkinleştirmeyi ilke edinmiş olduğu bir yaşam olarak tasvir eder (Aristoteles, 2014c, ss. 12-13; 1095b-1096a). Aristoteles burada hangi yaşam biçiminin ideal yaşam biçimi olduğunu incelemektedir; ancak onun bu incelemesinden hangi tür insan tipini idealize ettiğini çıkarmamız da mümkündür. Burada onun ideal yaşam olarak ortaya koyduğu *theoria yaşamı*'na uygun olacak şekilde ideal insan tipi de yaşamını düşünsel becerilerini geliştirmeye adanmış olan filozoftur. Bu bağlamda insana varoluş amacı olarak mutlu olmayı belirleyen Aristoteles'in bireylerin anlık hazlar ve geçici onurlarla değil sürekli bir *theoria* etkinliğiyle mutlu olabileceğini ve en mutlu insanların da filozoflar olduğunu düşündüğünü çıkarmamız mümkündür.

İnsanın yaşam biçimlerini genel olarak bu şekilde ayırıp ideal yaşamı *teoria* yaşamı olarak ortaya koyan Aristoteles, insanın işlevini (*ergon*), yani ona özgü işin ne olduğunu sorgulamaya koyulur. Çünkü bir şeyin işlevi onun erdemlerini belirler. Yani o nasıl tüm varlıkların kendine özgü bir işi varsa insanın da kendine özgü bir işinin olması gerektiğini düşünür ve bunu belirlemek ister. Yaşamak, beslenmek ve büyümenin bitkilerle ortak olmasından dolayı, bunların bir tarafa bırakılması gerektiğini belirten Aristoteles, duylara sahip yaşamın da hayvanlarla ortak olmasından dolayı insana özgü olamayacağını dile getirir. Bunları dile getirdikten sonra geriye bir tek akıl sahibi olanın eylem yaşamı kaldığını bildirir. Akıl sahibi olanın ise akleden ve akla boyun eğen olarak iki tür eylemde bulunduğunu ve etkinlik halinde olan yaşam tarzı derken akleden kısmı kast eder (Aristoteles, 2014c, ss. 18; 1098a). Nagel de bir şey bir *ergon*'a sahipse o şey için iyi olanın *ergon*'u tarafından belirleneceğini, insanın doğal *ergon*'unun da onun mükemmelliğini ifade edeceğini düşünür (Nagel, Thomas, 2016, ss. 220-221). Aristoteles de insanın kendine özgü *ergon*'unu akıl sahibi bir varlık olarak düşünebilme yetisi olarak ortaya koyar. Bu bağlamda Aristoteles akıl sahibi bir varlık olarak insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliği etkinlik olarak belirler. Yani ondaki etkinlik düşünmeyi belirler

ve düşünmenin onun kendine özgü işi olduğunu vurgular. Doğal olarak onun ideal insanı da düşünmeyi en ileri seviyeye taşıma becerisine sahip olan bir insandır ve bu insanı da bilge olarak adlandırır

Bilgeliğin ise, kendimiz için yararlı olan nesnelerle ilgili olduğunu söylediğimiz takdirde birçok türünün ortaya çıkacağını ifade eder. Ona göre bilgelik, doğa gereği en değerli şeylere ilişkin bir bilgi ve ustur. Ayrıca o, bilgelere insanca iyileri aramadığı için bilge dendiğini savunur. Bu bilgelerin insanca iyileri aramadıklarından ötürü kendileri için yararlı olan şeyleri bilmediklerini; büyük, hayranlık verici, zor ve tanrısal olan ama yararsız olan şeyleri bildiklerini dile getirir (Aristoteles, 2014c, ss. 120-121; 1141a-1141b). Aristoteles burada bilgeliğin, gündelik hayat açısından yararsız; ama üst düzey tanrısal bir düşünme yeteneği olduğunun altını çizer. Bu nedenle bu seviyeye çok az insanın ulaşabileceğini düşünür. O, maddi unsurlara dayanan yarar peşinde değildir. Onun için en büyük haz, hakikatin sırrına ermek, tüm nedenlere hâkim olmaktır.

İdeal insanı olan bilgeden bu şekilde bahseden Aristoteles, kadınların ve kölelerin bilge olamayacağını düşünür. O, kadınların belli bir doğasının olduğunu ve her işi göremeyeceklerini düşünür. Smith de Aristoteles'in kadınların doğaları gereği hem ruhlarının hem de bedenlerinin erkeklerinkinden farklı olduğunu ve kadınların zayıflığının doğalarından geldiğini düşündüğünü aktarır (2013, ss. 95-96). Kölenin de durumunun kadınlara benzediğini belirten Aristoteles, bu iki tip insanın da birçok işi değil de belli bir işi yapmalarının doğru olduğunu savunur. O, ilk ailenin de erkeklerin bu ikisiyle yani kadınlar ve kölelerle birlikte bir ortaklığı sonucunda meydana geldiğini ifade eder. Ona göre bu birlik doğa yasasına uygundur. Bu ilk birliğe oğulların ve torunların ailelerinin de eklenmesiyle doğal bir süreç sonunda sonraki aşama olan köylerin oluştuğunu bildirir. Son birlik çeşidinin ise, çeşitli köylerin birleşmesiyle oluştuğunu ve bunun da adının şehir ya da site devleti olduğunu (polis) aktarır. Böylece, sadece çoğalmak ve güvenliği sağlamakla yetinmeyen ayrıca iyi yaşamayı hedefleyen kendi kendine yeten ilk büyük topluluğu yani devlet denen ortaklığa ulaşıldığını savunur. Öyle ki bu anlamda devlet sadece nicelik yönünden değil aynı zamanda nitelik yönünden de aileler ve köylerden ayrılmaktadır. Aristoteles, devletin içinden çıktığı diğer toplulukların doğal olması gibi, şehir devletinin de doğal bir topluluk biçimi olduğunu savunur. Bir şeyin yet-

kinleşme sürecinin tamamlanmış ürününü, o şeyin doğası şeklinde düşündüğü için bu birliğin, diğer toplulukların amacını da içinde taşıyan, toplulukların en iyisi, kendi kendine yeterli ve yetkin olduğunu da savunur (Aristoteles, 2014b, ss. 10-11). Yurtsever de Aristoteles düşüncesinde devlette yaşayan insanın asıl ilgisinin hem kendisi hem de başka insanlar için iyi olanı ortaya çıkarmak olduğunu belirtir. Bu insani iyyinin de ancak insanların erdemli eylemleriyle ortaya çıkabileceğini savunduğunun da altını çizer (2016, s. 263). Aristoteles burada kölelerin olmasını toplum için gerekli gördüğünü aktarmaktadır. İnceleyeceğimiz diğer filozof olan Nietzsche de Aristoteles'e benzer şekilde kölelerin modern dönem sanayi sistemine dayalı yaşamda da mevcut olduklarını ve bu durumun doğal bir durum olduğunu dile getirmektedir (2019, s. 49). İki filozofun da köleliği toplumda olması gereken doğal bir sınıf olarak görüyor olması anti-hümanist bir tavır olmakla birlikte kendi ideal insan modellerine ulaşma yolunda kimi insanların araç olarak kullanılmasını meşrulaştırdıklarını da göstermektedir.

Daha sonra köle, kadın ve çocuğu erdemler açısından incelemeye geçen Aristoteles, ruhun düşünme yetisinin kölede hiç bulunmadığını, kadınlarda bu yetinin bulunduğunu ama işlemediğini, çocuklarda ise bunun daha gelişmediğini ileri sürer. Erdemler açısından da bu kişilerde aynı durumun söz konusu olduğunu yani hepsinin erdemlerden farklı şekillerde işlerinin gerektirdiği kadar pay aldıklarını dile getirir. Buradan yola çıkan Aristoteles, yönetende ahlak erdeminin tam olarak bulunması; diğerlerinde ise her biri için uygun olan oranda erdemlerinin olması gerektiği sonucuna varır. O, söz konusu sınıfların her birisi için ahlâk erdemlerinin bulunması gerektiğini düşünür; ancak bu erdemlerin kişilerin işlevine göre saptanması gerektiğini de vurgular (Aristoteles, 2014b, ss. 34-35). Daha sonra yurttaşlıkla ilgili olarak işçilerin durumunu inceleyen Aristoteles, en iyi devlette işçilerin yurttaş olamayacağını dile getirir. Ona göre işçiler yurttaş olduğu takdirde, yurttaşın iyiliği denilen şey yalnızca özgür kimselelere yakıştırılmayacaktır. Zaten el emeğinin insanı gerileten bir çaba olduğunu; çünkü bu tür işlerle uğraşan kişilerin tüm hayatlarının yaptıkları işle ve kazanç hırsıyla dolacağını savunur (Brun, Jean, 2008, s. 118). Burada Aristoteles, kadınlar ve erkekler arasında yaptığı ayrımın da köle ve özgür insan ayrımıyla aynı nedenden kaynaklandığını dile getirir. Yani o, kadın-

larında aklını istenen şekilde kullanmadığını ve bunun da onların doğasından kaynaklandığını vurgular. Bu doğrultuda Aristoteles'in felsefesinde bir insanın yurttaş olarak kabul edilebilmesindeki temel ölçütün de düşünme kapasitesi olduğunu söylememiz mümkündür. Hatta o insana dair yaptığı tüm ayrımların temeline ölçüt olarak düşünebilme kapasitesini koymuştur.

Bunları belirttikten sonra Aristoteles, yurttaşı incelemeye geçer. Ona göre yurttaşı diğer insanlardan ayıran şey; yasal, siyasal ve yönetsel görevler almasıdır. Ancak her anayasada yurttaşın tanımının değişeceğini ve verdiği yurttaş tanımının ise en iyi şekilde bir demokrasiye uyacağını dile getirir. Sonuç olarak o, yasama ve yargılama yetkisini kullanmaya hak kazanmış kişilerin yurttaş sayılacağını; kendi kendine yetebilecek kadar fazla sayıda yurttaş olunca da bunlara bir devlet diyebileceğimizi ifade eder. O, bir yurttaşın amacının ise yurttaş olarak ögesini oluşturduğu topluluğun, üyesi olduğu anayasanın güvenliği olduğunu düşünür. Bu nedenle yurttaşın iyiliğinin anayasaya ilişkin bir iyilik olması gerektiğini ve birden çok anayasa olduğu için de iyi yurttaşın tek bir yetkin iyiliğinin olamayacağını savunur. Ancak iyi bir adamı iyi kılan tek yetkin bir iyilik olduğunu dile getiren Aristoteles, bundan ötürü iyi bir adamı iyi kılan iyiliğe sahip olunmadan da iyi bir yurttaş olunabileceğini de sözlerine ekler (Aristoteles, 2014b, ss. 85-90). Yasal, siyasal ve yönetsel görevlerini yerine getiren kişiyi yurttaş kabul eden Aristoteles'in kadınlar ve köleleri yurttaş olarak kabul etmediğini belirtmek gerekir. Çünkü bu görevleri yerine getirecek kişilerin düşünebilme yeteneğinin gelişmiş olması gerektiğini düşünür. Ona göre kadınlar ve köleler ise düşünebilme düzeyleri konusunda yeterli seviyede değillerdir.

Şu ana kadar söylediklerimizden Aristoteles'in ideal insan profilini ortaya koyarken ereksel bir yol izlediğini çıkarmamız mümkündür. O, öncelikle insanların eylemlerindeki en üstün amacı mutluluk olarak belirlemekte ve bu amaca giden yolun da düşünme becerisini geliştirmede yattığını vurgulamaktadır. Yani aslında insanın ileri düzeyde düşünsel etkinliklerde bulunmasındaki amaç *eudaimonia* seviyesine ulaşmaktır. Mcintyre işte tam da bu noktaya, insanların doğalarının belli bir belirle-
nim ve amaca ihtiyaç duymadığını belirterek Aristoteles'in metafiziksel biyolojisine itiraz eder (Bernstein, R. J., 1984, s. 12).

Onun felsefesindeki dikkat çekici noktalardan bir diğeri de *eudaimonia* seviyesine sadece yurttaş statüsünde olan insanların ulaşabilme imkânına sahip olmasıdır. O, dönemin Antik Yunan siyasal-sosyal iklimine paralel şekilde kadınları, köleleri ve kol gücüne dayalı işlerde çalışan işçileri yurttaş olarak kabul etmeyip sosyal ve siyasal haklardan mahrum bırakır. Aristoteles, kadını erkeğe hizmet eden bir araç olarak düşünmektedir. Köle de benzer şekilde efendisine teorik etkinlikte bulunması için gereken boş zamanı sağlayacak bir araç konumundadır. İşçiler de sürekli kol gücüne dayalı işlerde çalıştığı için olması gerektiği şekilde teorik etkinlikte bulunma imkânına sahip olamazlar ve bu nedenle de yurttaş sayılmaları uygun değildir. Bu bağlamda onun ideal insanı hiçbir şekilde kadın, köle veya kol gücüne dayalı işlerde çalışan bir işçi olamaz. Son olarak gerek onun tanrıyı en kendine yeten varlık, mutluluğu en kendine yeten şey, teorik etkinliği en kendine yeten etkinlik, şehir devletlerini en kendine yeten toplumsal yapı olarak görmesine paralel şekilde ideal insanı olan bilgiyi de en kendine yeten insan olarak gördüğünün altını çizmek gerekir.

2.Nietzsche'nin İdeal İnsanı: Üst İnsan (Übermensch)

Nietzsche, Carl Gustav Jung, Stephen Zweig gibi düşünürlere göre bir filozoftan çok bir psikologtur (Çıplak, Ersun, 2019, s. 372). Bu düşünürlerin böyle düşünmesinin temelinde onun felsefesinin tamamının insana odaklanmış olması yatar. Öyle ki o felsefe yaparken kendine bir amaç belirlemiştir ve bu amaç da ideal insan profili olan üst insana ulaşmaktır. Bu bağlamda o ele aldığı her meseleyi bu amacı ekseninde inceler. Nasıl Aristoteles'in ideal insanının ayırıcı özelliği ileri derecede düşünebilme yeteneği ise, Nietzsche'nin ideal insanının ayırıcı özelliği ise güçlü bir insan olmasıdır. Bu anlamda o insanı güçsüz kıldığını düşündüğü her şeye saldırır.

İnsanı güçsüz kıldığını düşündüğü din kurumunun inşa ettiği Tanrı-insan ilişkisinden yola çıkarak insanın yeryüzündeki konumuna değinen Nietzsche, dünyayı bir tanrı yarattıysa, insanı da tanrının maymunu ve çok uzun olan ebediyetinde kendisinin gülmesini sağlayacak bir neden olarak yarattığını düşünür. Dünyanın etrafındaki küre müziğinin de aslında insan dışındaki tüm diğer varlıkların insana karşı olan alaylı gülüşlerinden başka bir şey olmadığını ifade ederek tanrının insanı acı ile güldükledi-

ğını ve kendisine bir eğlence olarak yarattığını ifade eder. O, insanın aslında dünyadaki durumunun bundan ibaret olmasına rağmen; insanın kendini dünyada eşsiz bir varlık olarak gördüğünden bahseder. Ayrıca insanların hayallerinde insanlığın yok oluşunu dünyanın yok oluşuna bağladıklarını, bu durumun belki de karıncada da geçerli olduğunu ve karıncanın da kendini ormanın varoluşunun hedefi ve amacı olarak görebileceğini belirtir (Nietzsche, Friedrich, 2013, ss. 19-20). Nietzsche burada insanın kendini evrenin merkezinde konumlandığını; ancak bunun realiteyle bir ilişkisinin olmadığını, insanı diğer canlılardan farklı kılan herhangi bir özelliğinin bulunmadığını vurgulamaya çalışmaktadır. Bu durum insana akıl sahibi ve ileri düzeyde düşünebilme potansiyeli olan bir varlık olduğu için diğer canlılara göre bir üstünlük atfeden Aristoteles’le tam bir zıtlık oluşturmaktadır.

Şu unutulmamalıdır ki onun din eleştirisinin temelinde dinin insanı güçsüzleştirdiği düşüncesi yatmaktadır ve özelde hedef aldığı din, Hristiyanlık dinidir. Buna benzer şekilde özelde ahlâk eleştirisi de Hristiyan ahlâk anlayışınadır. Ona göre her ahlâk, insana özgürlükten nefreti öğreten, kafamıza sınırlanmış ufukların ve en yakın ödevlerin gereğini yerleştiren, bakış açılarımızın daralmasına sebep olan böylece de kesin anlamıyla yaşamın ve büyümenin koşulu olarak ahmaklığı öğreten öğretiler bütünüdür. O, bütün ahlâkların insanlara birine uzun süre boyun eğmeyi salık verdiğini aksi takdirde onlara ortadan kalkacakları korkusunu aşıladığını vurgular. Bunun doğanın ahlak buyruğu olarak görüldüğünü bireye değil haklara yöneldiğini savunur. Bunun ırklara, çağlara, sınıflara ama özellikle insan hayvanına, yani insanlığa yöneldiğinin altını çizer (Nietzsche, Friedrich, ss. 102-103). Burada Nietzsche ahlaki öğretilerin insanlara korku salıp, onları itaatkâr hale getirmeyi amaçladıklarını vurgulamak istemektedir. Onun ideal insanının ayırt edici özelliğinin güçlü bir insan olması olduğunu daha önce belirtmiştik. İdeal insanına böyle bir özelliği ayırt edici özellik olarak belirleyen Nietzsche, bundan dolayı tüm ahlâki öğretilere sırt çevirip ahlâk dışılığı tercih etme yoluna gitmiştir.

Dinin ve ahlâki öğretilerin insan üzerindeki olumsuz etkisine bu şekilde değinen Nietzsche bilgelik ve yaşam arasında da bir karşıtlık olduğunu belirtir. Ayrıca bilgi haline gelmiş tarihin de yaşamı ötelediğini, bilgi konusu haline gelmiş bir tarihsel olgunun onu bilen kişi için ölü olduğunu;

çünkü bu olgunun yeryüzünün karartılan tarafını, yani o olgunun tarihsel gücünü bilmiş olacağını düşünür. Ancak bu tarihsel gücün bilen kişi için şimdi güçsüz olduğunu; sadece onu yaşayan kişi için güç ifade edebileceğini savunur (Nietzsche, Friedrich, 2015b, s. 46). Bilimin de aynı şekilde yaşamı zayıflattığını düşünen Nietzsche, onun harekete geçirdiği kavram depreminin insanın tüm huzur ve güveninin temellerini ortadan kaldırdığını bu nedenle de yaşamın güvensizleşip yıkılacağını belirtir. Bundan dolayı o, bilimin yaşama değil, yaşamın bilime egemen olması gerektiğini savunur. (Nietzsche, Friedrich, 2015b, s. 131). Aydoğan da Nietzsche'nin hakikat ve matematiği bir hastalık olarak gördüğünü ve çağının insanının bu hastalıktan kurtulması gerektiğini savunduğunun altını önemle çizer (2019, s. 419). Ayrıca Nietzsche hakikatin ve bilimin zulmünün yalana saygıyı arttıracak ve akıllılığın zulmünün yeni bir soyluluğu destekleyeceğini, bu soyluluğun da dangalaklığı kafaya koymak olacağını bildirir (Nietzsche, Friedrich, 2017a, s. 40). Şunu özellikle belirtmek gerekir ki Nietzsche için sadece ölümden önce yaşam söz konusudur. Ölümden sonraki yaşama inanmadığı için, yaşamı dışladığını düşündüğü her şeye eleştiriler getirir. Ona göre bilgi ve bilim de insanı donuklaştırıp yaşam enerjisini düşürdüğü için insanların uğraşmaması gereken alanlardır.

Son olarak politika ve kültürün insan üzerindeki etkisini inceleyen Nietzsche'ye göre ilk devlet hem insanın hammaddesi ve yarı hayvanların tümüyle yoğrulup uysallaştırılması hem de bunların biçimlendirilinceye kadar işleyişini sürdürdüğü korku verici bir tiranlık, ezici, acımasız bir makine olarak ortaya çıkmıştır. O, devlet sözcüğüyle sarışın yırtıcı hayvanlar sürüsü, fetheden, efendi bir ırk, bir örgütlenme yeteneğiyle savaş için örgütlenmiş, gözünü kırpmadan korkunç pençelerini nüfus üstüne atan, belki de sayı olarak muazzam bir üstünlüğe sahip ama biçimi olmayan göçebe bir ırk gibi anlamların kast edildiğini belirtir. O, devletin bir sözleşmeyle ortaya çıktığını düşünenleri hayalci olmakla eleştirip, devletin acımasız bir makine şeklinde ortaya çıktığını vurgular. Çünkü o, buyurabilenin, doğuştan efendi olanın, davranışlarında ve işlerinde zorba olanın sözleşmeyle hiçbir ilgisinin olamayacağını savunur. Efendi olanlarla hesaplaşamayacağını, bir yazgı gibi sebepsiz, hesapsız, bahanesiz geldiklerini, bunların bir şimşegin oluşumu gibi aniden oluştuğunu, nefret edilmeyecek denli çok korkunç, çok ani, çok ikna edici ve çok farklı olduklarını dile

getirir (Nietzsche, Friedrich, 2017b, s. 102). Kültürün de özgürlüğün tam tersi olacak şekilde itaatle, hiyerarşiyle, disiplinle ve hizmetle başladığını ileri süren Nietzsche, egemen kültürün önderlerin çıkmasından rahatsız olduğunu ve önderleri kendi hakimiyeti altına alarak bitirmeyi amaçladığını savunur (Nietzsche, Friedrich, 2012, ss. 94-95).

Görüldüğü üzere Nietzsche, din, ahlâk, metafizik, bilgi, bilim, politika, kültür gibi konuları insan üzerindeki etkileri bağlamında inceler. Bu doğrultuda o, bunların tamamının insanı güçsüzleştirdiğini düşündüğü için sert bir şekilde eleştirir. Zaten onun felsefe yapma amacının ideal insan profili olan üst insana ulaşmak olduğunu belirtmiştik ve bu profilin ayırıcı özelliği de güçlü bir insan modeli olmuş olmasıydı. Bu nedenlerden dolayı Nietzsche, insanların Hristiyan ahlâkının yozlaştırmış olduğu tüm kurumlardan kendini koruması gerektiğini savunmaktadır. Hristiyan ahlâk anlayışının insanlara öbür dünya anlayışını aşıladığını ve bu durumun da insanların yaşanılan dünyayı sorgulayıp bir anlamsızlık girdabına düşmesine yol açtığını belirten Nietzsche, insanların varmış olduğu bu noktayı *nihilizm* anı olarak ifade eder. O, aynı zamanda *decadance* etkisiyle modern insanın düştüğü bu durumu vaktiyle herkesin inandığı Tanrı'nın ölmesi olarak da nitelendirir (Nietzsche, Friedrich, 2018, s. 255). Woodward da Nietzsche'nin nihilizmi modern Avrupa çağının bir hastalığı olarak düşündüğünü ve onun bir salgın gibi Avrupa toplumunun her bir bireyine bulaştığını iddia ettiğini belirtir (2019, s. 479). Nietzsche, *decadence* etkisiyle modern dönem kurumlarının, değerlerinin, dinin, metafiziğin, ahlâkın, politikanın ve kültürün insanın dünyada anlam yoksunluğu yaşamasına neden olduğunu ve bunun insanlarda bir hiçlik duygusu oluşturduğunu belirtir. Nihilizm, durumunu bu şekilde tasvir eden Nietzsche, aslında bu durumu bir fırsat olarak görür.

Nietzsche, nihilizmin gerekli olduğunu; çünkü bu aşamanın şimdiye kadar sahip olunan değerlerin son sonuçlarını çizdiğini ve tüm mevcut büyük değerlerin ve ideallerin son mantıklı karşılığını temsil ettiğini düşünür. Ona göre mevcut değerlerin ne kadar değerli olup olmadığını anlamak için nihilizm aşamasına gelinmesi şarttır. Bu aşamadan sonra insanların kimi zaman yeni değerler yaratmak istediklerinin de altını önemle çizer (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 22). Temel anlamda insanların nihilizm aşamasına düşmesinin nedenini ise Hristiyan ahlâk yorumuna bağlar.

O, insanların Hristiyan dininin dünyaya, tarihe ilişkin yorumlarının sahteliğini ve yalancılığını gördükten sonra Hristiyanlık tarafından son derece geliştirilmiş bir düzeyde olan güven hissini onların midelerini bulandırmaya başladığını dile getirir. Buna tepki olarak da insanların “Tanrı gerçektir” inancından “Her şey sahtedir” inancına yöneldiğini özellikle vurgular (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 25). Görüldüğü üzere Nietzsche, insanların nihilizm aşamasına düşmesinin ana nedenini Hristiyanlık dininin inanç ve ahlak yapısı olarak görmektedir. Öyle ki bu aşamaya geçmiş insanların tepki olarak geliştirdikleri ilk söylemin “*Tanrı öldü*” olması yine aslında Hristiyanlık dinine bir tepki niteliği taşımaktadır. Ancak yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi bu aşama insanın yaşamdaki durumu açısından her ne kadar kötü gibi görünse de Nietzsche açısından bu aşama yeni değerlerin yaratılması açısından ve insanın geleceği açısından bir fırsat niteliği de taşımaktadır.

Nietzsche, nihilizmle birlikte temelde var olan şeyin, varoluşun karakterinin; amaç anlayışı, birlik anlayışı veya gerçek anlayışı ile yorumlanamayacağına dair bir kabul edişin insanı değersizlik duygusuna ulaştırdığını belirtir. Ona göre bu aşamadaki insan için artık varoluşun hiçbir hedefi veya sonu yoktur; olayların çoğunda etraflı bir birlik eksiktir ve Varoluşun karakteri doğru değil, yanlıştır. Ayrıca insanın kendini gerçek bir dünyanın varlığına inandırması için de hiçbir neden kalmadığını ileri sürer. Sonuç olarak Nietzsche, nihilizmle birlikte dünyada bazı değerleri var etmek için kullanılan amaç, birlik ve varoluş kategorilerinin anlamını yitirdiği için dünyanın değersiz görünmeye başladığını dile getirmektedir (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 25). Burada Nietzsche, nihilizmin insan psikolojisi üzerindeki etkisi ve insanın dünyayla bu aşamadan sonra kuracağı bağın niteliğini gözler önüne sermektedir.

Nietzsche, atıkların, çöküşün, yok etmenin ayıplanmaması gerektiğini düşünür. Çünkü bunların yaşamın büyümesinin gereklilikleri olduğunu ileri sürer. Ona göre çöküş, yaşamın herhangi bir artışı ve ilerlemesi kadar gereklidir. Yani çöküşün mücadele edilmesi gereken bir şey olmadığını, gerekli olduğunu ve her yaşa, her insana ait olduğunu savunur. Aynı şekilde nihilizm aşamasının da bir geçiş aşaması olduğu düşünür. O, nihilizm aşamasının yaratıcı güçlerin henüz yeterince güçlü olup olmadığı veya çöküşün hâlâ duraksamakta olup olmadığı ve çöküşten çıkış yollarının

bulunup bulunmadığına dair gerilimlerin yaşandığı bir durum olduğunu dile getirir (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 33). Erdem de bu bağlamda Nietzsche'nin nihilizmle dildeki ve bilgideki eski değerlerin yeniden değerlendirilmesini ve yeni değerlerin yaratılmasını kapsayacak bir döneme işaret ettiğini aktarır (2007, s. 141). Ayrıca Nietzsche, nihilizmin bir güç işareti olarak da kabul edilebileceğini; çünkü bu aşamadan tinin çok güçlü hale geldiğini ve bu aşamadan önceki değer ve hedeflerin orantısız hale geldiğini savunur. Bu şekilde aktif nihilizm olarak, nispi gücünün doruk noktasına şiddetli bir yok etme gücü olarak ulaştığını ileri sürer. Aktif nihilizmin karşısında ise zayıflığın işareti olarak pasif nihilizmin yer aldığını bildirir. Bu durumda tinin gücünün aşınıp tükendiğini, bu nedenle de önceki değerler ve hedeflere olan inancın yitirildiğini, bunun sonucunda da hedefler ve değerlerin sentezinin çözülüp birbirleriyle savaşa girdiğini aktarır (Nietzsche, Friedrich, 2017c, ss. 37-38). Burada aslında aktif nihilizm ve pasif nihilizm aracılığıyla nihilizmin iki türlü insanın çıkmasına yol açacak bir geçiş aşaması olduğu vurgulanmaktadır. Ya nihilizm yoluyla bireyin ruhu fazlasıyla güç kazanacak ve kendine yeni hedef ve değerler oluşturup yoluna devam edecek. Ya da tam tersi şekilde bireyin ruhu tamamen güç yitirecek ve önceki değer ve hedeflerini de gerçekleştirecek gücü kendinde bulamadığı için bireyi yaşayan ölü konumuna düşürecektir. Bu bağlamda Nietzsche'nin nihilizmi bir kırılma noktası olarak gördüğünü söylememiz mümkündür.

Nietzsche, nihilizm aşamasında değerlerini kaybeden insanın, yaşamın gerçek değerinin güç istenci olduğunu kavraması gerektiğini savunur. Ona göre yaşamın kendisi, güç istencidir (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 189). Güç istencinin, ani heyecanın en ilkel biçimi olduğunu ve tüm diğer ani heyecanların güç istencinin sadece gelişmiş halleri olduğunu savunur. Ona göre bireyler, güç için, gücün arttırılması için çaba sarf etmektedirler. Bireysel mutluluğun, sadece elde edilen güç duygusunun bir belirtisi olduğunu ve keyfin de ulaşılan gücün sonucunda çıktığını ileri sürer. Tüm itici güçlerin güç istenci olduğunu, bunun dışında hiçbir fiziksel, dinamik veya psikolojik güç olmadığını savunur (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 439). Zaten ona göre yaşamın kendisi en yüksek derecede güç duygusu için çaba gösteren özel bir durumdur. Aslında o, yaşamın daha fazla güç için çaba sarf etmek olduğunu ve en temel ve en içsel şeyin bu istenç olduğunu

vurgulamaktadır (Nietzsche, Friedrich, 2017c, s. 441). Ağaoğlu da Nietzsche'nin gücü, güçlü kalmayı ve yaşamı bir araya getirdiğini ve insanın yaşamı değersiz algılamasını sağlayan anlayışlara sert eleştiriler getirdiğini belirtir (2019, s. 218).

Nietzsche, aynı zamanda keyif ve keyifsizliğin, güç duygusuyla bağlantılı olduğu için yaşamın gücün büyümesini de temsil etmesi ve böylece de büyümeden kaynaklanan farkın bilince girmesi gerektiğini düşünür. Gücün tek bir seviyesi muhafaza edildiği takdirde, keyfin, bu seviyenin sadece standartlarını yerleştirmek için eksilmesi ve sadece keyifsizlik aşamaları olacağını, yani keyif aşamalarının olmayacağını dile getirir. O, bu doğrultuda büyüme istencinin keyif için bir esas olduğunu, diğer bir adla farkın bilince girmesinin esası olduğunu belirtir. O, keyfi meydana getiren şeyin istencin tatmini değil, daha ziyade istencin ileri doğru hamlesi ve tekrar yoluna çıkan şeylere hâkim olması olduğunu altını çizer (2017c, s. 443). Burada yaşamın güç istenci olmasının yanı sıra aslında gücün artırılmasını arzulamak olduğu vurgulanmak istenmektedir. Öyle ki aynı seviyedeki gücün keyif vermeyeceği güç artırımlarının kişiyi mutlu kılacağı özellikle belirtilmektedir. Yani Nietzsche'ye göre yaşam, hep daha fazla güç istemektir.

Nietzsche'ye göre yaşamdaki tüm kötülüklerin kökeni; uysallığın, if-fetin, özgeciliğin, mutlak itaatin ve köle ahlaklılığın zafer kazanmasıdır. O, bu zafer yüzünden güçlü, hükmeden karakterlerin ikiyüzlülüğe ve vicdan azaplarına maruz kaldığını; yaratıcı, tanrıya karşı isyancı karakterlerin de belirsiz ve ebedi değerlerle yasaklandığını dile getirir (2017c, s. 552). Ayrıca onun üretken olan her şeyin aykırı olduğunu vurgulaması da önemlidir (Nietzsche, Friedrich, 2020, s. 63). Bu söylediklerinden anlaşılacağı üzere Nietzsche için aslında ideal insanın tipik özellikleri adaletsizlik, sahtecilik, sömürü gibi özellikleridir. O, büyük insanlarda bu tip özelliklerin bulunduğunu dile getirir. Ona göre büyük insanların, ilk olarak faaliyetlerinde uzunluğundan dolayı incelenmesi zor, dolayısıyla yanlış yönlendiren uzun bir mantık olduğunu dile getirir. Onların istencini yaşamındaki büyük gerginlikler boyunca sürdürme kabiliyetine sahip olduklarını ve dünyadaki en adil, en ilahi şeyler dâhil olmak üzere, önemsiz bulduğu her şeyi hor görme ve reddetme kabiliyetine sahip olduklarını bildirir. İkinci olarak bunların soğuk, kararlı, kanaatten korkmayan, sürünün erdemleri-

nin bir parçası olan her şeyden yoksun bir yapıda olduklarını aktarır. O, böyle kişilerin yönetemiyorlarsa yalnız başına yol alacaklarını ifade eder. Son olarak bunların, sempati duyan bir kalp değil, hizmetçi ve aletler istediklerini bildirir. İnsanlarla ilişkilerinde daima onlar aracılığıyla bir şey yapma niyetleri vardır. Bunların kendilerinin ketum olduklarını bildiğini, samimi olmayı zevksiz bulduklarını, gerçeği söylemekten çok yalan söylediklerini belirir. Nietzsche'ye göre de yalan söylemeleri doğrudur; çünkü o da yalanın daha çok tin ve istenç gerektirdiğini düşünür. Ayrıca yalanın içinde övgünün veya kınamanın ulaşılabilir olduğu, temyizden ötesinde kendi adaletinin olduğu bir yalnızlığın söz konusu olduğunu savunur (2017c: ss. 599-602).

Nietzsche'nin insanı dört ana kategoride sınıflandırdığını belirten Mengü de bunların sürü insanı, son insan, hür insan ve üst insan olduğunu aktarır. O, sürü insanının en yüksek değerinin idea, iyi varlık ve tanrıyken; son insanın en yüksek değerlerinin ise özne ve onun üzerinde kurulmuş olan bilim olduğunu; ancak bu iki insan tipinin de egemen ahlâka itaat ettiklerini vurgular. Bu iki insan tipinin birbirinden pek bir farkı olmadığını düşünen Nietzsche'nin hür insanı ise üst insana giden bir basamak olarak konumlandığını aktarır. Nietzsche'nin hür insanın kendi değerlerini yaratacak kadar olgunlaşmayan; ancak kendini egemen ahlaktan kurtaracak kadar güçlü biri olarak düşündüğünü bildirir. Nietzsche'nin hür insanın mevcut değerleri sorgulayıp bunları ters yüz etmesiyle de kendi anlamını üretip evrim geçireceğini, böylece de üst insanın ortaya çıkacağını savunduğunu aktarır (2019, ss. 729-731). Nietzsche, zaten tanrının ölmesiyle üst insanın yaşama zamanının geldiğini düşünmektedir. İnsanı bir geçiş ya da batış olarak gören Nietzsche, insanda özellikle de yüksek insanlar da sevdiği şeyin bu insanların hor görme özelliği olduğunu dile getirir; çünkü büyük hor görenlerin büyük saygı duyanlar olduğunu belirtir. Ayrıca üst insan için en büyük tehlikeyi küçük faziletleri ve kurnazlıkları olan, tembel, gösterişli ama önemsiz meşguliyetleri olan, aşırı nazik ve tevekküllü olan küçük insanlar olarak gören Nietzsche, yüksek insanların bu insanları aşması gerektiğini savunur. Ona göre insanların hiçbir şekilde itaatkâr olmaması ve cesur olması gerekir; ancak bu şekilde üst insan aşmasına ulaşılabilirliğine inanır. Ayrıca insanların daha iyi ve daha kötü olması gerektiğini düşünür; üst insanın en iyisi için en kötünün de gerekli

olduğunu belirtir (2018, ss. 312-314). Nietzsche, burada üst insanın nasıl bir insan olması gerektiğini anlatmaktadır. Onun hor gören, cesur ve başkaldıran bir karakterde olduğu vurgulanmaktadır.

Çüçen de Nietzsche'nin üst insanı varoluşunu olumlayan biri olarak düşündüğünü belirtir ve bu doğrultuda bengi dönüş öğretisini ortaya koyduğunu aktarır. Bu öğretiye göre kişinin yaşamının en ufak zerresinden pişman olmayıp, geçmişte yaşanmış ve gelecekte yaşanacak olan her şeyi kabul etmesi; yani tüm yaşamını iyisi ve kötüsüyle aynı şekilde sonsuzca tekrarlanacağını bile bile yine kendi yaşamını istemesi söz konusuysa, bu kişinin Nietzsche'ye göre kendi yaşamını mutlak biçimde onaylamış olduğunu belirtir. Böylece bu kişi için varoluşun mutlak anlamda haklı kılındığının vurgulandığını dile getirir. Nietzsche açısından böyle bir kişinin yaşamın bir saniyesinde bile varoluşunu olumsuzlamasının söz konusu olmadığını aktarır. Yani onun, ebedi dönüşü kabul eden kişinin varoluşun kendisini mutlak anlamda haklı çıkardığını düşündüğünü belirtir (2015, s. 129). Burada aslında Nietzsche'nin yaşanan dünyayı ne kadar önemseydiği vurgulanmaktadır. Öyle ki varoluşun haklı kılınması yaşanan hayatı sevmeye bağlanmaktadır. Hayatta mutlaka zor dönemler de olacaktır; ama Nietzsche'nin bu zorlukları da insanların güçlenmesi için bir fırsat olarak gördüğünü onun "*seni öldürmeyen şey, güçlendirir*" sözünden de çıkarabiliriz. Üst insanda bu zorlukların üstesinden gelmiş güçlü bir insan olduğu için yaşamını baştan sona sevip onaylayacak ve bengi dönüşü kabul edip yaşamını haklı kılacaktır.

3. Bilge mi, Üst İnsan mı?

Aristoteles ve Nietzsche'nin ideal insan profillerini yukarıda inceledik. Bu inceleme sonucunda çok farklı özelliklerde olan iki insanın karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Aristoteles'in ideal insanı olan bilgenin erdemli, üst düzeyde akıl yürütmelerde bulunabilen ve pratik fayda sağlayan gündelik konulara değil, gündelik fayda sağlamayan teorik konulara ilgi duyan biri olduğunu söyleyebiliriz. Nietzsche'nin üst insanının ise tamamen gücü elde etmeye odaklı, ahlâk, din, bilgi ve bilim gibi konularla ilgilenmeyen ve gücü elde etmek uğruna her türlü bencillik ve hor görüyü meşru gören biri olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Bu özelliklerden yola çıkarak bu iki profilin farklılaştıkları noktaları günümüz perspektifiyle sentezleyip belli sonuçlara varmaya çalışacağız.

Ahlâki açıdan Aristoteles'in ideal insanı olan Bilge en üstün erdem olarak nitelendirdiği bilgelik erdemini en ileri seviyede kullanabilen bir insan tipidir. Aristoteles'in erdemlere önem veren ve en ideal yaşamı bir düşünce erdemi olan bilgelige dayanan yaşam, ikinci en güzel yaşamı da yiğitlik, cömertlik, sakinlik gibi karakter erdemlerine dayanan yaşam olduğunu ifade ettiğini de belirtmeliyiz. Nietzsche'ye geldiğimizde ise o kendini töresiz olarak niteler; ancak Aristoteles'in Yunan etiğinin mutluluğu ele alışını anlamada kilit bir isim olduğunun da altını çizer (Bett, R., 2005, s. 54). Kendi gibi ideal insan modeli olan üst insan da ahlâki hiçbir değerle ilgilenmemektedir. Onun tek amacı vardır ve bu da güce ulaşmaktır. Güce ulaşmak için her yolu kendine meşru gören bir insan profilidir. Bir yanda bilgelik erdemiyle ilgilendiği için, dünyasal faydayla ilgilenmeyip teorik etkinlikten haz alan bilge, diğer tarafta ise yüzünü tamamen yaşanılan dünyaya çevirmiş ve bu dünyada gücü elde etmek uğruna her türlü yola başvurabilecek üst insan vardır. Nietzsche'nin yaşam ve bilgelik arasında karşıtlık olduğunu ve kendisini bir bilge olmadığı için çok şanslı biri olarak düşündüğünü de belirtmemiz gerekir (Nietzsche, 2015b: 46). Şu ana kadar söylediklerimizden Nietzsche'nin ahlaki değerlerden yoksun ve gücü elde etmek uğruna her yola başvurabilecek olan üst insanı oldukça tehlikeli görünmektedir. Herkesin bu perspektifte olduğu bir toplum düşünelim. Toplumdaki her bireyin, geri kalan bireyleri kendi amaçları uğruna kullanıp, amacına ulaşmak uğruna diğer bireyleri gerek maddi gerekse de manevi olarak sömürdüğü bir toplum. Böyle bir toplum, Hobbes'un deyişiyle herkesin, herkesin kurdu olduğu, hiçbir şekilde huzur ve refah ortamının ortaya çıkamayacağı bir toplumdur. Bu bağlamda eğer insanlar Nietzsche'nin felsefesini benimseyip bunu eylem aşamasına geçirecek olurlarsa bunun sonunun kaos olacağını çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ahlâk ve bilgi açısından karşılaştırdığımız bu iki ideal insan tipini politika bağlamında inceleyecek olursak. Aristoteles ideal insanı olan bilgeye çok nadir rastlanılabileceğini ve böyle bir kişiye rastlanıldığı takdirde onun devletin yöneticisi olması gerektiğini düşünür (Ross, David, 2011, s. 399). Bu durumun aslında bilgenin yararına olmadığını ancak halkın geri kalanlarının yararına olduğu için bilgenin kendisi için ideal olan teorik yaşamdan ideal olmayan siyaset yaşamına geçmesi gerektiğini savunur. Aristoteles'in bilgeye böyle bir misyon yüklemesinin nedeni, onun şehir

halkının tamamının toptan mutluluğunu amaçlamasıdır. Bu amaç uğruna bilge kendi ideal yaşamı olan teorik yaşamdan ödün verip ideal bir yaşam olmayan siyaset yaşamının içine girmek durumunda kalacaktır. Görüldüğü üzere devlet Aristoteles'te şehir halkının tamamının yararına bir oluşumdur, Gardner ise Nietzsche'de toplumun etik bir ilkeye dayanmadığını ve onun toplumu güç istenci sonucunda doğmuş bir yapı olarak düşündüğünün altını çizerek (2004, s. 93). Ayrıca Nietzsche kendi ideal insanına politik bir misyon yüklemek şöyle dursun; devletin varlığına bile karşı olan bir düşündürdür. O devleti üst insanın çıkmasının önünde bir engel olarak görür. Devlet onun düşüncesine göre insanları ezen bir makinedir ve devletin insanları itaatkâr hale getirip güçsüzleştirdiğini düşünür (Nietzsche, Friedrich, 2017b, s. 102).

Altını çizmemiz gereken bir başka şey de Nietzsche'nin asla Aristoteles gibi bir devlet altında yaşayan insanların tamamını mutlu etmek gibi bir kaygısının olmamasıdır. Yukarıda Nietzsche'nin ahlâki hiçbir değer taşımayan ve güç elde etmek uğruna her yola başvurabilecek olan üst insan idealinin toplumda bir kaosa yol açacağını belirtmiştik. Nietzsche'nin ahlâkla ilgili görüşlerine paralel şekilde devletle ilgili düşüncelerinin de yine kaosa sonuçlanacağını iddia edebiliriz. Ahlâki açıdan incelediğimiz aşamadakine benzer şekilde bir akıl yürütmeden yola çıkalım. Devlet gibi kural koyucu bir gücün olmadığı ve her bir yurttaşın güç elde etmek istediği; güç elde etmek uğruna birbirlerine uygulayacakları her türlü fiziksel ve psikolojik sömürünün meşru olduğu bir toplum düşünelim. Böyle bir toplumsal hayatın huzurlu olmayacağı da kimsenin gücü elinde uzun süre bulunduramayacağı da açıktır. Gerek ahlâk gerekse de politika kural koyucudur ve koyduğu kurallarla toplumu düzenler. Nietzsche'nin bu iki düzenleyici kuruma karşı dışlayıcı tavrı toplumsal hayat açısından kaotiktir. Ancak hiçbir zaman gözden kaçırılmaması gereken nokta Nietzsche için kaos yaşamın bir parçası olup zararlı olmak bir yana faydalıdır. Ona göre egemen bir şekilde yaşamayı hak eden sadece güçlü olanlardır. Yani toplumsal düzen onun ilgilendiği bir konu değildir. Her ne kadar böyle düşünse de ideal insanı olan üst insanının da mutlak surette bir toplumsal yapı içerisinde yaşayacağını ve düşünceleri doğrultusundaki bir toplumsal hayatın kendi ideal insanı için de bir tehdit teşkil edeceğinin özellikle altını çizmek gerekir.

Dini açıdan ideal insan profillerini inceleyecek olursak iki filozofun dinle ilgili düşüncelerinin ideal insan profillerine de yansıdığını söyleyebiliriz. Öyle ki Aristoteles döneminin politeist tanrı anlayışına ek olarak ilk neden dediği hareket etmeyen hareket ettirici bir tek tanrıdan bahseder. O bu tanrının etkinliğini aralık olmadan sürekli bir düşünme olarak ortaya koyar. Buna paralel şekilde ideal insan modeli olan bilgenin de ayırıcı özelliği ileri düzeyde düşünebiliyor olmasıdır ve o insanlar arasında bu etkinliği en ileri seviyede gerçekleştirebildiği için, insanlar arasında adeta bir tanrı gibidir (Aristoteles, 2014c, ss. 209; 1178b). Yeryüzündeki tanrı dediği ideal insanı olan bilge, gündelik pratik şeylerle ilgilenmeyip, tanrısal ama pratik fayda sağlamayan şeylere ilgi duyar. Görüldüğü üzere Aristoteles'in din kavrayışı onun ideal insan tasarımında çok büyük paya sahiptir. Aynı şeyi Nietzsche için de söylememiz mümkündür. Nietzsche ateist bir filozof olarak ideal insan modeli olan üst insanın tamamen yaşanılan dünyaya odaklanmasını ister. Yaşamdan sonra başka bir hayatın olduğuna dair bir inancı yoktur ve onun tek amacı yaşanılan dünyada gücü elde etmektir. Gücü elde etmeyi istemesi de aslında gerek pratik gerekse psikolojik sağladığı faydadır. Yani Aristoteles'in ideal insanı olan bilge teoriyle ilgiliyken, Nietzsche'nin ideal insanı olan üst insan tamamen pratikle ilgilenir.

İki filozofun ideal insan modelleriyle ilgili olarak belirttiğimiz bu farklılıkların yanı sıra kimi benzerliklerin de söz konusu olduğunu ifade etmeliyiz. İki filozofun da ideal insan modeli bir kadın olamaz. Daha önce iki filozofun da ideal insana ulaşma yolunda birtakım insanları araçsallaştırdığını belirtmiştik. Kadın cinsi söz konusu olduğunda benzer bir araçsallaştırma içine girdiklerini söyleyebiliriz. Aristoteles yine bunu yaşadığı dönemin sosyo-kültürel ikliminden kaynaklı olarak yaparken, Nietzsche bunu daha çok yaşamış olduğu bireysel yaşam deneyimlerinden yola çıkarak temellendirme yoluna gitmektedir. Smith Aristoteles'in kadınların ruhlarının egemenlikten yoksun, bedenlerinin de erkeklerin bedenlerinden daha aşağı durumda olduğunu düşündüğünü aktarır (2013, s. 95). Bu bakış açısından doğaca kadınları erkeklerden aşağı gören Aristoteles onları yurttaş olarak dahi kabul etmez. Aslında onun kadınlara yönelik bu bakış açısı Aristoteles'e özgü olan bir durum değil, antik yunan kültürüne özgü bir durumdur. Erkızan da bu durumla ilgili Antik Atina'da ka-

dınların genel kutlama ve festival gibi etkinlikler dışında dışarı çıkamadıklarını ve yaşamlarının yasa, gelenek gibi kurallarla sınırlandırıldığını aktarır. Kadınların evlerin içerisinde kendilerine ait bölümlerde babaları, kocaları veya herhangi bir erkeğin otoritesi ve gözetimi altında yaşadıklarını da sözlerine ekler (2013, s. 14).

Aristoteles'in kadınları yurttaş olarak görmediğini belirtmiştik. Ona göre yurttaş; yasal, siyasal ve yönetsel görevleri alan kişilerdir (Aristoteles, 2014b, s. 85). Bu bağlamda Aristoteles, kadınları yurttaş olarak görmediğine göre kadınların bu tür yetkileri de yoktur. Antik Atina bilindiği üzere doğrudan demokrasi ile yönetiliyordu ve her bir yurttaş alınacak kararlarda gidip doğrudan oy kullanmak suretiyle siyasal yetkisini kullanıyordu. İşte bu halk meclislerinde kadınların yeri yoktur ve döneminin filozofu olan Aristoteles de kendi yaşadığı dönemin kabullerine uygun şekilde bir bakış açısı geliştirip kadınları yurttaş olarak kabul etmemiştir. Yanık da yine Antik Yunan'daki bu siyasal iklimden dolayı kadınların alınan politik kararların dışında olduğunu ve hukuki açıdan reşit sayılmadıklarını dile getirir (2014, s. 327). Aristoteles'in kadınlara yönelik bu hor görüşü ise kimi düşünürlerce eleştiriye tabi tutulmuştur. Mulgan'a göre Aristoteles'in kadınlara yönelik bu bakış açısı zayıflık ve üstünlükçülük taşımaktadır. O, Aristoteles'in kadınlara yönelik bu tutumunun kadınların rollerinin sosyal olarak zorunlu olduğuna inanmasından dolayı, bunun doğal da olduğuna dair inancından kaynaklandığını düşünmektedir (2016, s. 296).

Aristoteles'in kadınlarla ilgili bu düşüncelerini belirttikten sonra Nietzsche'nin kadınlarla ilgili söylemlerini incelemeye geçebiliriz. Aristoteles'in kadınlarla ilgili söylemlerini incelerken onun yaşadığı dönem Antik Atina'sında kadınların sosyal ve siyasal olarak ikinci konumda olduğu bir atmosferden bahsetmiş ve bu atmosferin Aristoteles'in düşünceleri üzerindeki belirleyici rolüne vurgu yapmıştık. Nietzsche'nin yaşadığı dönemde Avrupa'da aslında dönemin atmosferi çok farklıdır. Bir modern dönem filozofu olan Nietzsche'nin yaşadığı çağda kadın hakları, eşitlik ve özgürlük söylemleri, adalet ve cinsiyet eşitliği dönemin kültürel ve siyasal ortamında sıklıkla dile gelen söylemlerdir. Bunlar dışında feminizm gibi akımlar ve kadınların gerek sosyal hayat gerekse de siyasal hayatta etkin roller alması; sosyal, siyasal ve kültürel iklimin Antik Atina döneminden mo-

dern döneme kadar kadınlar açısından oldukça pozitif bir yöne doğru evrildiğinin işaretidir.

Böyle bir atmosferde yaşayan Nietzsche, kadınlara yönelik yaşadığı döneme tamamen ters olan bir bakış açısı geliştirmiştir. Nasıl az önce Aristoteles'in düşüncelerinde yaşadığı dönemin etkisine vurgu yaptıysak; Nietzsche ile ilgili vurgu yapmamız gereken şey ise yaşadığı dönemin değer algılarına tamamen ters bir felsefe geliştirmiş olmasıdır. Öyle ki o kadınlar konusunda da sürekli olarak özlem duyduğu zamanın Antik Yunan dönemi olduğunu ve antik Yunan erkeksiliğinin gerektiğini birçok eserinde dile getirmiş bir düşünürdür. Şunu da belirtmek gerekir ki Nietzsche'nin kadınlara yönelik sert bir tutum takınmasında onun Lou Salome ile olan gönül ilişkisinin ciddi bir etkisi vardır. Öyle ki felsefesinin tamamına bakıldığında da oldukça sert görünen felsefesi aslında yine Nietzsche'nin hassas ve kırılgan yapısına bulduğu bir çözüm gibi de düşünülebilir. O hassasiyet ve kırılganlıktan her anlamda güçlü olmakla kurtulabilmenin mümkün olacağını düşündüğü için böyle sert bir felsefe geliştirmiştir de diyebiliriz. Aynı eksende kadınlara dair görüşleri de yaşamış olduğu kırılganlıkların bir eseridir. Hatta onun Salome ile olan bu ilişkisinden dolayı kimi düşünürler onun kadınlara yönelik düşüncelerinin sadece Salome özelinde olduğunu, kimileri ise tüm kadınlara yönelik düşünceler olduğu konusunda farklı düşünceler taşımaktadırlar. Örnek olarak Nietzsche Böyle Buyurdu Zerdüş adlı eserinde ihtiyar bir kadının ağzından Zerdüş'e "Kadınlara mı gidiyorsun? Kırbacını unutma!". (Nietzsche, Friedrich, 2018, s. 91). Şeklinde bir nasihati aktarır. Bu nasihat kimi düşünürlerce tüm kadınlara yönelik bir aşağılama olarak algılanırken, Wissner buradaki kadından kastın Salome olduğunu ve bu sözün Nietzsche ve Paul Ree'nin bir el arabası çekerken Salome'nin ise elinde kırbaça arabanın içinde ayakta durduğu bir fotoğraftan kaynaklandığını dile getirir. Zaten bu fotoğrafın altında da "Kadınlara mı gidiyorsun? Kırbacını unutma!" şeklinde bir yazının yazdığını da sözlerine ekler (1990, ss. 75-77). Buradan da zaman zaman oldukça metaforik bir dil kullanan Nietzsche'nin düşüncelerinin farklı düşünürlerce farklı şekillerde yorumlanabildiğini, doğru yoruma ulaşabilmek içinse onun özel hayatında yaşadıklarını ve karakterini bilmemizin önem taşıdığını anlayabiliriz

Aristoteles'in bilge insanının dünyasal meseleleri değil, düşünsel etkinliği önemsediyini belirttikten sonra, Nietzsche'nin ideal insan tipini ve onun yaşanılan dünyayla olan ilişki düzeyini aktarmamız gerekir. Aristoteles'in ideal insan tipinin karakteristik özelliklerinin onun yaşanılan dünyayla olan ilişkisini de belirlediğini gördük. Aynı durum Nietzsche'nin ideal insan tipi için de geçerlidir. Nietzsche'nin ideal insan tipinin karakteristik özelliklerini incelemeyi önce onun insanlarla ilgili yaptığı sınıflamayı incelemek faydalı olacaktır. O insanı sürü insanı, son insan, özgür insan ve üst insan olmak üzere dört kategoriye ayırır. Sürü insanının en büyük değerinin idea, iyi varlık ve tanrı, son insanın en yüksek değerinin ise özne ve onun üzerinde kurulmuş olduğu bilim olduğunu düşünüp bu iki tür insanın da egemen ahlâka itaat ettiğini sözlerine ekler. Bu iki insan tipinin birbirinden pek farkının olmadığını düşünen Nietzsche, özgür insanın ise üst insana giden bir basamak olduğunu belirtir. Özgür insanın kendi değerlerini yaratacak kadar olgunlaşmayan; ancak kendini egemen ahlâktan kurtaracak kadar güçlü biri olduğunu düşünür. Özgür insanın mevcut değerleri sorgulayıp ters yüz etmesiyle de kendi anlamını yaratıp evrim geçireceğini böylece de üst insanın ortaya çıkacağını aktarır (Mengü, Mehmet, 2019, ss. 729-731).

Sonuç olarak iki büyük filozofun ortaya koyduğu ideal insan modellerinin kendi amaçlarına ulaşma yolunda başka bazı insanları araçsallaştırma, iki ideal modelin de erkek olma ve nadiren ortaya çıkabilecek profiller olmaları anlamında birbirlerine benzerlik taşıdıklarını söyleyebiliriz. Ancak bu iki profil karakter olarak karşılaştırıldığında tamamen farklı iki karaktere sahip insanlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bilge; teorik etkililere ilgi duyup, pratik faydayla ilgilenmeyen biriyken, üst insan tamamen güç elde etmeye odaklıdır. Yani onun teorik kaygıları yoktur, tamamen pratik fayda odaklıdır. Bilge iyilik yapmayı iyilik görmekten üstün görürken, üst insan için iyilik ve kötülük gibi kavramlar değerlendirmeye dışındadır. Bilge halkın geri kalanının mutluluğu için kendisi için ideal olmayan siyaset yaşamında yönetici olarak görev alabilecek bir profilden, üst insan için devlet insanları güçsüzleştiren bir yapıdır. Bu nedenle o her türlü devlete karşı bir duruş sergiler. Bilge fani şeylere çok değer vermez, üst insan ise tamamen yaşanılan dünyaya odaklıdır ve onun için başka bir değer söz konusu değildir. Peki bu iki ideal insan modelinden

hangisi daha ideal görünmektedir? Bu soruyu yaşadığımız toplumda bu iki insan tipinden hangisinin daha fazla olması toplumsal açıdan daha çok faydalıdır şeklinde dönüşüme uğratarsak, cevabımız şüphesiz Aristoteles'in bilgisi olacaktır.. Üst insanın ahlâk, kanun tanımazlığı ve hiçbir şekilde kendini sınırlayıcı egemen bir güç tanımadan tamamen daha fazla güç elde etmeye yönelmesi ve bunu yaparken de diğer insanlara karşı her türlü anti-hümanist uygulamayı meşrulaştırması toplumsal açıdan büyük bir tehditir ve bunun sonucunun kaotik bir toplum olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda bu iki ideal insan modeli incelendiğinde entelektüel hazlardan keyif alan, kendini teorik etkinliğe adanmış, pratik çıkarlar peşinde koşmayan bilgenin bize daha ideal görüldüğü açıktır.

Sonuç

Aristoteles ve Nietzsche'nin ortaya koydukları ideal insan profillerini incelediğimiz bu makalede onların bu tür modeller belirlemesine yol açan nedenleri belirtmek önemlidir. Aristoteles neden bir bilgeyi ideal insan olarak belirlerken, Nietzsche üst insan adını vermiş olduğu bir insanı ideal insan olarak belirlemektedir.

Aristoteles, için en değerli etkinlik teorik etkinliktir ve o insana dair yaptığı her ayırmada insanları teorik etkinliği gerçekleştirebilme düzeyine göre kategorize eder. Bu etkinliğe bu derece önem vermesinin nedeni ise, bu etkinliğin en tanrısal, en kendine yeten ve insanı yaşamda en mutlu kılacak etkinlik olduğunu düşünmesidir. Öyle ki doğaca bu etkinlik için yetersiz olarak gördüğü kadın, köle ve kol gücüne dayalı işlerde çalışan işçileri yurttaş sınıfına bile dahil etmeyip bir araç işlevi gören insanlar olarak belirlerken, ideal insanı olan bilge bu etkinlikte insanlar arasında en ileri noktaya varan kişi olduğu için en mutlu yaşamı süren insan konumundadır. Nietzsche'ye geldiğimizde ise onun için istenilmesi gereken tek şey güçtür ve güç elde etmede her yol meşrudur. Aristoteles nasıl teorik etkinlikten doğaca yoksun insanları yurttaşlıktan bile mahrum bırakıyor ve onları araç olarak kullanıyorsa, Nietzsche de güçten yoksun insanlara karşı bir hor görü taşır ve onları güce ulaşma yolunda kendilerinden faydalanılması gereken araçlar olarak görür.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta ise, bu filozofların ideal insanlarına belirlemiş oldukları amaçlardır. Aristoteles'in ideal insanı olan bilgenin amacı en kendine yeten şey olan eudaimonia'ya (mutluluk) ulaş-

maktır. Yani bilge, en kendine yeten etkinlik olan teorik etkinlik ile en kendine yeten şey olan mutluluğa ulaşmayı amaçlamaktadır. Nietzsche ise üst insanın mevcut değerlere başkaldırıp, kendi değer ve anlamını yaratmasıyla ortaya çıkacağını bildirir. Ancak bu insan her zaman daha fazla güce ulaşmayı amaçlamalıdır. Nietzsche bu gücü elde etme durumunu bir keyif durumu olarak tabir edip, mutluluktan direkt bir şekilde bahsetmez. Burada da aslında iki filozofta da idealleştirdikleri eylemin ne kadar çok gerçekleşirse bunun insan yaşamı için o derece iyi olacağının altı çizilmektedir. Yani Aristoteles'in ideal insanı ne kadar çok teorik etkinlikte bulunursa o derece mutlu, Nietzsche'nin üst insanı da ne kadar fazla güç elde ederse o derece yaşamdan keyif alacaktır diyebiliriz.

Vardığımız önemli sonuçlardan bir diğeri ise Aristoteles'in ideal insan profili olan bilgenin toplumsal yaşam açısından Nietzsche'nin ideal insan profili olan üst insana göre daha uygun bir model olduğuydu. Bir yanda kendini teorik etkinliğe adanmış, pratik fayda ve çıkarla ilgilenmeyen, daha üstün ve tanrısal konulara ilgi duyan bilge; diğer tarafta ise tek amacı güç elde etmek olan ve güç elde etmek uğruna diğer insanlara karşı her türlü sömürünün haklı olduğunu düşünen üst insan. Şüphesiz ki üst insan toplumsal açıdan istenilmeyen bir profile karşılık gelmektedir. Bu ideal insan profillerini ortaya koyan düşünürlerin ahlâki ve polititik düşünceleri de göz önünde bulundurulduğunda, Aristoteles politik ve ahlâki kuralların düzenleyiciliğini överken; Nietzsche bunları insanı zayıflatıp itaatkâr hale getirmeyi amaçlayan kurumlar olarak görür. Bu anlamda da tamamen kuralsızlığın egemen olduğu her bir bireyin gücü elde etmek uğruna diğer bireylerin hakkını ihlal ettiği bir toplumsal yapının huzurdan yoksun bir kaos toplumuna dönüşeceği açıktır. Ancak Nietzsche için bu kaos toplumu kötü bir toplum da değildir. O bu tür çatışmaları yaşam için gerekli görüp, güçlülerin yoluna devam edebilmesi, güçsüz ve zayıfların elenmesi için de bir fırsat olarak görür. Bu bağlamda evrim teorisini toplumsal hayata uyarlamış gibi de görünmektedir.

Vardığımız diğer bir önemli sonuç ise bu iki büyük filozoftan Aristoteles, bir şehrin tamamının mutluluğuyla ilgileniyorken, Nietzsche'nin böyle bir kaygısı yoktur. Nietzsche üst insan odaklıdır ve halkın geri kalanıyla ilgilenmez. Onun felsefe yapma amacı üst insana ulaşmaktır ve bırakın geri kalanların mutluluğunu istemeyi, bu ideal insan modeline ulaşma

yolunda geri kalan tüm insanlara karşı her türlü sömürüyü meşru görür. Aristoteles ise şehirdeki tüm yurttaşların toptan mutluluğunu amaçlar. Hatta bu amacı uğruna ideal insan modeli olan bilgeyi kendi ideal yaşamı olan teorik yaşamdan alıp, ideal olmayan bir yaşam türü olarak belirlediği siyaset yaşamının içine koyar. Burada Nietzsche'nin üst insanının tam tersi olacak şekilde; Aristoteles'in ideal insan modeli olan bilgenin yurttaşları için kendinden feragati söz konusudur. Özellikle burada altı çizilmesi gereken nokta Aristoteles'in köle, kadın ve kol gücüne dayalı işlerde çalışan işçileri yurttaş olarak kabul etmemesidir. Öyle ki Nietzsche'nin üst insana ulaşma yolunda geri kalan tüm insanları araçsallaştırması gibi Aristoteles'in bilgesi için de bu kişiler birer araç işlevi görür.

Sonuç olarak Aristoteles'in ortaya koyduğu ideal insan profili olan bilgenin onun felsefi sisteminin bir ürünü olduğunu, Nietzsche'nin ideal insanı olan üst insanın ise onun yaşam deneyimleri ve bu deneyimlerin onda oluşturduğu duygulanımların bir sonucu olduğunu da altını çizmek gerekir. Öyle ki Aristoteles'in bilgeyi açıkladığı kısımlara baktığımızda onun metafiziğinden politikasına, etiğinden retorikine birçok eseriyle tutarlı bir profil ortaya koyduğunu görürken; Nietzsche'nin üst insanla ilgili açıklamalarına baktığımızda ise mevcut tüm değer ve kurumların kendisi için bir tehdit unsuru oluşturduğu ve sürekli bir savaşın içinde bulunup, saldırması gereken bir savaşçı profilini resmettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Ağaoğlu, Mustafa. (2019). İnsan Değeri Açısından Bir Arada Olmanın Zorunluluğu. *Özne Dergisi*, 31, 213-224.
- Aristoteles. (2014a). *Metafizik* (Arslan, Ahmet, Çev.; 5. bs). Sosyal Yayınları.
- Aristoteles. (2014c). *Nikomakhos'a Etik* (Babür, Saffet, Çev.; 4. bs). Bilgesu Yayınları.
- Aristoteles. (2014b). *Politika* (Tunçay, Mete, Çev.; 17. bs). Remzi Kitabevi.
- Bernstein, R. J. (1984). Nietzsche or Aristotle? Reflections On Alasdair MacIntyre's After Virtue. *Penn State University Press*, 1(67), 6-29.

- Bett, R. (2005). Nietzsche, The Greeks, and Happiness (With Special Reference to Aristotle and Epicurus). *University of Arkansas Press*, 2(33), 45-70.
- Brun, Jean. (2008). *Aristoteles ve Lise* (Yerguz, İsmail, Çev.; 1. bs). Dost Yayınevi.
- Çıplak, Ersun. (2019). Carl Gustav Jung'un Nietzsche'nin Zerdüşt'ü Üzerine Seminerler Başlıklı Yapıtının Eleştirisi. *Özne Dergisi*, 31, 369-382.
- Çüçen, Abdülkadir. (2015). *Varoluş Filozofları* (1. bs). Sentez Yayıncılık.
- Demir, Abdullah. (2022). *Aristoteles'te Etik-Politik Varlık Olarak İnsan* (1. bs). Enteleky Yayınları.
- Erdem, Hüseyin Subhi. (2007). *Nietzsche Perspektivizm, Anlam ve Yotum* (1. bs). Bilge Adamlar Yayıncılık.
- Gardner S. (2004). *Aristotle Contra Nietzsche: A Study Of Megalopsuchia*. Concordia University.
- Mengü, Mehmet. (2019). Batı Medeniyet Tarihinin Bir Alegorisi Olarak Dört İnsan Tipi Üzerinden Okunması: Friedrich Nietzsche Düşüncesinde Sürü İnsanı, Son İnsan, Hür İnsan ve Üst İnsan. *Özne Dergisi*, 31, 707-736.
- Mulgan, Richard. (2016). Aristoteles Aristotelesçi Bir Sosyal Demokrat mıydı? (Çankaya, Aylin, Çev.). *Özne Dergisi, Aristoteles Özel Sayısı*, 281-306.
- Nagel, Thomas. (2016). Aristoteles'in Eudaimonia Üzerine Düşünceleri (Erkızan, Hatice Nur, Çev.). *Özne Dergisi, Aristoteles Özel Sayısı*, 219-228.
- Nietzsche, Friedrich. (2012). *Öğretim Kurumlarının Geleceği Üzerine* (Aytaç, Gürsel, Çev.; 4. bs). Say Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich. (2018). *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (Batmankaya, Murat, Çev.; 8. bs). Say Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich. (2020). *David Strauss İtirafçı ve Yazar* (Tüzel, Mustafa, Çev.; 2. bs). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich. (2017b). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (İnam, Ahmet, Çev.; 8. bs). Say Yayınları.
- Nietzsche, Friedrich. (2017c). *Güç İstenci* (Epçeli, Nilüfer, Çev.; 3. bs). Say Yayınları.

- Nietzsche, Friedrich. (2015b). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Bozkurt, Nejat, Çev.; 11. bs). Say Yayınları.
- Ross, David. (2011). *Aristoteles* (Arslan, Ahmet, Çev.; 1. bs). Kabalcı Yayınevi.
- Smith, D. Nicholas. (2013). Kadınların Doğası Hakkında: Platon ve Aristoteles (Çankaya, Aylin, Çev.). *Özne Dergisi*, 18, 85-96.
- Wisser, Richard. (1990). Friedrich Nietzsche: Üstün İnsan Görünürde mi? *Felsefe Arkivi Dergisi*, 27, 75-97.
- Woodward, Ashley. (2019). Nihilizm ve Vattimo'nun Nietzsche'sinde Postmodern (Er, Sadık Erol, Çev.). *Özne Dergisi*, 31, 477-490.
- Yanık, Barbaros. (2014). Aristoteles'in Vatandaşlık Kavramı ve Ortak Çıkar Meselesi. *Cogito*, 77, 318-351.

Öz: Hem Aristoteles hem de Nietzsche insanın nasıl yaşaması gerektiğine dair kafa yormuş ve düşüncelerindeki ideal yaşama uygun olacak şekilde farklı temellerden hareket ederek ideal insan belirlenimlerinde bulunmuşlardır. Aristoteles insanı daha çok belli bir doğa anlayışıyla ele almış ve buradan hareketle ideal insanının ayırt edici özelliğini üstün düşünme becerisi olarak belirlemiştir. Nietzsche ise insanı bitmek tükenmek bilmeyen bir güç istenci olan bir varlık olarak düşünmüş ve kendi ideal insanının ayırıcı özelliğini de güçlü bir insan olması olarak belirlemiştir. Bu makale de farklı kabullerin egemen olduğu çağlarda yaşamış olan iki büyük filozofun, hangi temellerden hareket ederek ideal insan tipleri ortaya koyduklarını ve bu ideal tiplerin özelliklerini günümüz perspektifinden hareketle analiz edip sonuçlara varma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Nietzsche, insan, yaşam, düşünce, güç.

